

FÖLDRAJZ

TANMENET

10. évfolyam

Időkeret: 72 óra

Célok és feladatok

- Megismertetni a tanulókkal a világban zajló gazdasági folyamatokat és azok következményeit.
- Valós képet nyújtani a Föld különböző térségeinek a gazdaságáról, a világgazdaságban betöltött szerepéről.
- A diákok szemléletének a formálása a jelenségek, folyamatok több szempont szerinti vizsgálatával, térben és időben történő változásainak nyomon követésével.
- Tudatosítani kell a tanulóknál, hogy az ember természeti és társadalmi lényként él a Földön, egy komplex rendszert alkotva.
- Ismerje meg a globális problémák okait, tudatosítsa, hogy a globális problémák megoldásához a társadalmi, a gazdasági, a technikai és a politikai tényezők összehangolása szükséges.

A továbbhaladás feltétele

- A tanuló ismerje a világgazdaság szerkezetét, folyamatait.
- Ismerje a világgazdaság centrumait, a világgazdaságban betöltött szerepüket.
- Mutassa be az egyes térségek gazdasági átalakulását, gazdasági tevékenységét.
- Ismertesse a globális problémákat, mutassa meg tematikus térképeken ezek földrajzi elhelyezkedését.
- Keressen összefüggéseket a növekvő termelési, fogyasztási igények és a környezeti problémák kialakulása között.

I. A TERMÉSZETI ÉS A TÁRSADALMI KÖRNYEZET

<i>Óra</i>	<i>Tananyag</i>	<i>Fogalmak</i>	<i>Folyamatok, összefüggések</i>
1.	A szoláris és a földrajzi övezetesség	hajlásszög, szoláris éghajlati övezetek, forró, mérsékelt és hideg övezet, módosító tényezők, valódi éghajlati övezetek, övezetesség (zonalitás), földrajzi övezetesség, övezet, öv, terület, vidék, vízszintes és függőleges földrajzi övezetesség	Gömb alak – eltérő felmelegedés – szoláris éghajlati övezetek. Eltérő fajhő, domborzat, szélrendszer, tengeráramlás – módosított (valódi) éghajlati övezetek. Éghajlat – természetes növénytakaró és állatvilág – talajtípus – vízrajzi jellemzők – felszínformálás – mezőgazdaság – népességeltartó képesség – földrajzi övezetesség.
2.	A forró övezet I. - Az egyenlítői öv	passzátszélrendszer, felszálló-leszálló légmozgás, egyenlítői, átmeneti, térítői öv, trópusi monszunvidék, egyenlítői éghajlat, esőerdő, laterittalaj (latoszol), kapás (szűrőbotos) földművelés, ültetvényes gazdálkodás Amazonas-medence, Kongó-medence, Indonéz szigetvilág	Napsugarak beesési szöge – ennek változása az év során - felmelegedés mértéke- forró övezet hőmérsékleti értékei. A Nap látszólagos évi járása – termikus egyenlítő mozgása – a passzátszélrendszer fel- és leszálló ágának északi, déli irányú eltolódása– a csapadék mennyiségi és időbeli eloszlása. Egész évben a passzátszél felszálló ága - sok csapadék – bővizű, egyenletes vízjárású folyók – trópusi esőerdő – mállás - trópusi vörösföld. Sok csapadék – kilúgozódás – gyenge termőképességű talaj. Erdőirtás – talajerózió, erdőégetés – üvegházhatás fokozódása.
3.	A forró övezet II–III. – Az átmeneti és a térítői öv, a monszunvidékek	átmeneti öv, szavannaéghajlat, erdős, cserjés, füves szavanna, vörösföld, aprózódás, mállás, talajváltó (ugaroló) gazdálkodás, túllegeltetés, elsivatagosodás, térítői öv, trópusi sivatagi éghajlat, időszakos vízfolyás, lefolyástalan terület, jövevényfolyó, félsivatagi talaj, sivatagi váztalaj, kő-, kavics-, homok-, agyagsivatag, oázis, szikesedés, nomád állattenyésztés, monszunvidék, monszunszél, forró övezeti monszun éghajlat, monszunerdő (dzsungel) Száhel-övezet, Líbiai-sivatag, Kalahári, Namib-sivatag, Atacama-sivatag, Csád-tó.	Felszálló és leszálló ág váltakozása – száraz és nedves évszak kialakulása. Csapadékmennyiség változása – szavannatípusok. Évszakosan váltakozó felszínformáló folyamatok. Száraz évszak – humuszképződés – termékeny talaj. Kedvező talaj- és éghajlati adottságok – sűrűn lakott területek. Túllegeltetés – elsivatagosodás. Öntözés – erőteljes párolgás – szikesedés. Egyenlőtlen csapadékeloszlás – erőteljesen ingadozó vízjárás, árvizek. Gazdálkodás lehetőségei, környezeti következményei.
4.	A mérsékelt övezet I-II. – Az övezet átmeneti határain	nyugatias szél, meleg mérsékelt (szubtrópusi) öv, hideg mérsékelt öv, valódi mérsékelt öv, mediterrán terület, monszunterület, mediterrán és szubtrópusi monszun éghajlat, keménylombú erdő, macchia, fahéjszínű talaj, terra rossa, babérlombú erdő, vörös- és sárgaföld, tajga éghajlat, tajga, tőzegmohaláp, szürke erdőtalaj (podzol), lúp, mocsár	Mediterrán terület elhelyezkedése – a passzátszél leszálló ágának és a nyugati szélnek váltakozó megjelenése – évszakok jellemzői – erőteljes vízszintingadozás. Nyári hőség, szárazság, öntözés – jellegzetes termények. Természeti adottságok, kultúrtörténeti emlékek – idegenforgalom. Mérsékelt övezeti monszunszélrendszer kialakulása – monszunterület éghajlati jellemzői – ingadozó vízjárás, évszakhoz kötődő felszínformálás. Jellegzetes termények – nagy népsűrűség. Hideg mérsékelt öv – éghajlatot

Óra	Tananyag	Fogalmak	Folyamatok, összefüggések
			<p>meghatározó tényezők. Évszakok – nagy évi hőingás – lápok, mocsarak kialakulása, ingadozó vízjárás. Fagyváltozékony-terület – fagy okozta aprózódás. Fenyőerdő – podzol. Kedvezőtlen természeti adottságok – alacsony népsűrűség.</p>
5.	A mérsékelt övezet III. - A valódi mérsékelt öv	<p>valódi mérsékelt öv, nyugatias szelek, ciklon, óceáni éghajlat, tőzegmohaláp, barna erdőtalaj, óceáni terület, mérsékelt szárazföldi területek, nedves kontinentális éghajlat, lombos erdők, erdős puszták, szárazföldi terület, száraz kontinentális éghajlat, füves puszta, fekete mezőségi talaj (csernozjom), gesztenyebarna talaj, szélsőségesen szárazföldi terület, mérsékelt övezeti sivatagi éghajlat, időszakos vízfolyás, váztalaj</p> <p>Takla-Makán, Góbi sivatag, Turáni – alföld</p>	<p>Az óceáni és a kontinentális hatás érvényesülése az öv egyes területein.</p> <p>Éghajlat – természetes növénytakaró – talajtípus.</p> <p>Éghajlat – növénytermesztés, állattenyésztés – jellemző növények, állatok.</p>
6.	A hideg övezet	<p>anticiklon, sarki szél, sarkköri és sarkvidéki öv, tundra éghajlat, tundra, tundratalaj, talajfolyás, állandóan fagyos éghajlat</p>	<p>Napsugarak hajlásszöge, megvilágítás ideje – évszakok száma és jellemzői.</p> <p>Mocsárvidékek kialakulása – okai.</p> <p>Éghajlat – élővilág – talaj – felszínformáló folyamatok.</p> <p>Kedvezőtlen adottságok – szűkös megélhetés, gyér lakosság.</p>
	A hegyvidékek övezetessége	<p>függőleges földrajzi övezetesség, lejtőkiettség, helyi szelek (főn, hegy-völgyi szél), erdőhatár, hóhatár, sziklahavasok, hidegtűrő növényzet, örök fagy, aprózódás, gleccser</p>	<p>Tengerszint feletti magasság növekedése – az éghajlati elemek, a levegő fizikai jellemzőinek változása.</p> <p>Fagy okozta aprózódás, a jég munkája – felszínformálás.</p> <p>Függőleges övezetek – természetű növények.</p> <p>Természeti adottságok – megélhetési lehetőségek.</p>
7.	A népesség összetétele	<p>korfa, fiatalodó, elöregedő társadalom, eltartottak, születéskor várható élettartam, kor- és foglalkozási szerkezet, emberfajta (nagyraasszok), keveréknépek, világnyelv, nyelvcsalád, természetvallás, világvallás, nemzet,</p> <p>nemzeti kisebbség, etnikai kisebbség (etnikum), egy- és többnemzetiségű állam, aktív kereső, foglalkozási szerkezet, gazdasági szektorok (primer, szekunder, terciér, kvaterner), foglalkozási átrétegződés, inaktív népesség, munkanélküliség</p> <p><i>(természeti, társadalmi és földrajzi környezet, megújuló és fogyó természeti erőforrás, környezethasználat.)</i></p>	<p>Fejlődő országok – fiatalodó társadalom – háromszög alakú korfa. Fejlett országok – öregedő társadalom – oszlopszerű, majd gomba alakú korfa. Élettartam – az ország gazdasági fejlettsége.</p> <p>A nagyraasszok kialakulása a természeti környezethez való alkalmazkodás következtében.</p> <p>Az ún. világnyelvek elterjedésének okai.</p> <p>A vallások sokszínűsége. Vallási és társadalmi konfliktusok és azok okai.</p> <p>Egy-, többnemzetiségű államok – történelmi múlt – kisebbségek földrajzi elhelyezkedése.</p> <p>A foglalkozási szerkezet átalakulása és annak okai.</p> <p><i>(A tudomány és technika fejlődése – természeti erőforrások hasznosítása. Természeti javak hasznosítása – természeti környezet átalakulása, károsodása.)</i></p>

<i>Óra</i>	<i>Tananyag</i>	<i>Fogalmak</i>	<i>Folyamatok, összefüggések</i>
			<i>Természet – társadalom kölcsönhatása. A társadalom felelőssége – környezeti egyensúlyt megteremtő környezethasználat.)</i>
	A népesség földrajzi eloszlása, a világ népességének gyarapodása	népsűrűség, népességkoncentráció, eltartóképeség, vándorlási egyenleg, belső vándorlás, ingázás, alvóváros, időszakos vándorlás, vendégmunkás, interkontinentális vándorlás, bevándorló, turizmus, nemzetközi népességmozgás, menekült	Kedvező mezőgazdasági adottságok, közlekedési és kereskedelmi lehetőség, fejlett ipar – népességtömörülés. Mérsékelt övezet kedvező természeti adottságai – eltartó képeség - nagy népsűrűség. Kedvezőtlen természeti adottságok – alacsony népsűrűség. Társadalmi, gazdasági jellemzők – a népességmozgás okai és típusai.
		népességföldrajz, demográfia, természetes szaporodás, túlnépesedés, természetes fogyás, népesedési szakaszok, népességrobbanás, világelelmezési válság, éhezés, hiányos táplálkozás, éhségövezet, FAO, UNICEF, WHO, adósságcsoport, túlfogyasztás, eltartó-képesség, élelmiszer- főlőség, -hiány, születésszabályozás	Történelem nagy korszakai, főbb események –a népességszám alakulása a Földön. Az országok fejlettsége – a népesedési folyamat jellemző szakasza. Fejlődő országok – a népességszám rohamos gyarapodása – hiányos táplálkozás, éhezés. Kölcsönök – adósság. Fejlett országok – stagnáló vagy csökkenő népességszám – túlfogyasztás.
8.	Települések I. - A magányos települések és a falvak	település, térbeli egység, infrastruktúra, ideiglenes (mozgékony) és állandó település, magányos (szórvány-) és csoportos település, tanya (szórt, sor-, bokortanya), farm, falvak, központi funkció, szabálytalan alaprajzú (halmazfalu), útifalu, szabályos alaprajzú falu, kör-, törpe, apró- és óriásfalu, alvótelepülés, város, városiasodás, ellenvárosodás	Természeti erőforrások – települések kialakulása. Társadalmi, gazdasági tényezők – településfejlődés, településhálózat kialakulása. Életmód – településtípusok ki- és átalakulása. Foglalkozási szerkezet átalakulása – települési szerepkörök változása.
	Települések II. - A városok	város, központi szerepkör, vonzáskörzet, várostípusok, urbanizáció: városiasodás és városodás, nyomornegyed, elővárosodás, településhalmaz (agglomeráció), alvótelepülés, bolygóváros, gettósodás, metropolisz, óriásváros (megalopolisz), körgyűrűs-övezetes városszerkezet, belső munkahelyöv (city), belső lakóöv, slum, külső munkahelyöv, külső lakóöv, kertváros Kíruna, Groningen, Eindhoven, Sheffield, Łódz, New Orleans, Vancouver, Manaus, Lyon, Frankfurt am Main, Oxford, Cambridge, Miami, Monte Carlo, Karlovy Vary, Mekka, Jeruzsálem, Lhásza, Zúrich, Brüsszel, Strasbourg.	A városi szerepkörök átalakulása térben és időben. Gazdasági, társadalmi tényezők – városok fejlődése. Nemzetközi munkamegosztás – világvárosok. A város szerkezete és átalakulása.
9.	Összegző áttekintés		
10.	Ellenőrzés		

II. A VILÁGGAZDASÁGI FOLYAMATOK ÉS A GAZDASÁGI ÉLET SZERKEZETÉNEK ÁTALAKULÁSA

<i>Óra</i>	<i>Tananyag</i>	<i>Fogalmak</i>	<i>Folyamatok, összefüggések</i>
11.	A gazdasági élet szerkezete, mutatói	termelőerő, fogyasztó, humán erőforrás, bruttó hazai termék (GDP), bruttó nemzeti termék (GNP), gazdasági és foglalkozási szerkezet, gazdasági ágak (ipar, mezőgazdaság, szolgáltatások), infrastruktúra, gazdasági szektor (primer, szekunder, terciér, kvaterner), aktív kereső, foglalkozási átrétegződés	A gazdasági fejlettség – mutatók összetevői és alakulásuk. A gazdasági szerkezet átalakulása. A foglalkozási átrétegződés folyamata.
12.	A gazdasági rendszerek	gazdasági rendszer, hagyományos és tervutasításos gazdaság, központosított újraelosztás, piacgazdaság, magántulajdon, profit, kínálat, kereslet, szabad árrendszer, verseny, pénz, szociális háló, gazdaságpolitika, világgazdaság, világpiac	A különböző gazdasági rendszerek működése. A gazdaság típusa – tulajdonviszonyok, a pénz szerepe, az árak alakulása, a társadalmi különbségek, a technikai fejlődés összefüggései.
13.	A világgazdaság története A világgazdaság globalizációja	globalizáció, világgazdasági korszakváltás, köoolajár-robbanás, infláció, recesszió, tömegáru-termelés, ipar utáni kor, transznacionális vállalat, pénzügyi (monetáris) világgazdaság, kommunikációs technológia, logisztika, globális város, rozstdaövezet	A gazdaság globalizálódása. A termelés, értékesítés, fogyasztás világméretű szerveződése.
14.	A transznacionális vállalatok világa	transznacionális vállalat (TNC), leányvállalat, K + F tevékenység, innovációs központ, „kéményes ipar”, „csavarhúzó iparág”	A TNC-k kialakulása. Anyavállalat – leányvállalat – a termelés világméretű széttelepítése.
15.	A nemzetgazdaságok szerepe régen és ma	nemzetgazdaság, nemzetállam, nemzetközi kereskedelem, szabad kereskedelem, protekcionista gazdaságpolitika, vám, kvóta, embargó, külkereskedelmi mérleg, cserearányromlás, működő tőke, liberalizáció, privatizáció	A nemzetállamok hagyományos feladatának átalakulása. Versenyképesség – a működő tőke beáramlása. A protekcionista gazdaságpolitika működése – megnyilvánulásai.
16.	Középpontban a regionális gazdasági integrációk	regionális gazdasági integráció, preferenciális övezet, szabad kereskedelmi övezet, vámunió, közös piac, gazdasági és politikai unió, Európai Unió, NAFTA, ASEAN, EFTA, CEFTA, Alpok-Adria Munkaközösség, Kárpátok eurorégió	Az integráció és különböző szintjeinek kialakulása. Integráció – versenyképesség – egységes piac – áru, tőke, munkaerő szabad áramlása.
17.	A nemzetközi szervezetek szerepe a világgazdaságban	IMF, rövid és hosszú lejáratú hitel, Világbank, WTO, OECD, OPEC, ENSZ, Biztonsági Tanács, UNICEF, FAO, WHO, UNESCO, NATO, Nemzetközi Vöröskereszt, Vörös Félhold Társaságai, WWF, Washington, Genf, New York, Párizs, Brüsszel, politikai stabilitás, humanitárius szervezet	Pénzügyi egyensúly felbomlása – hitelnyújtás – gazdasági növekedés. Világkereskedelmi-, gazdasági-, fejlesztési, politikai-, humanitárius- és természetvédelmi szervezetek összehangolásának folyamata, összefüggéseik példái.
18.	Pénz, pénz és pénz	pénzügyi (monetáris világgazdaság), pénz, áru-, papír-, kész-, bankszámlapénz, infláció, valuta, deviza, konvertibilitás, valutaárfolyam, értékpapír, állampapír, kötvény, részvény, bank, hitel, kamat, tőkepiac, értéktőzsde, árfolyamváltozás, tőzsdeindex, BUX Dow Jones index, árutőzsde	A pénzvilág és a globalizáció kapcsolata. Befektetési biztonság – nyereség összefüggései. Export – a valuta fel- és leértékelődése. Globális városok – pénzügyi központok. A bankrendszer és a tőzsde működése. A pénzügyi válság kialakulása. Az elektronikus kereskedelem szerepe napjainkban.
	A nemzetközi tőkeáramlás	tőke, pénztőke, nemzetközi tőkeáramlás, értékpapír-befektetés, működőtőke-befektetés, zöld-, ill. barnamezős beruházás, termelés-kihelyező tőke kivitel	A nemzetközi tőkeáramlás folyamata. Befektetés – tulajdonjog – ellenőrzés, nyereség. Működőtőke-kivitel – nyersanyagok kitermelése, elavult technológiák kitelepipítése, piacszerzés, TNC-k világméretű termelése.

<i>Óra</i>	<i>Tananyag</i>	<i>Fogalmak</i>	<i>Folyamatok, összefüggések</i>
19.	Az adósságválság	adósságválság, hitelképesség, hitel, rögzített és változó kamatozás, rövid és hosszú lejáratú hitel, külső és belső adósság, eladósodás, kőolajválság, adósságspirál, adósság-csapda, adósságválság, átütetmezés	Az eladósodás folyamata – az adósságcsapda kialakulása. Lehetőségek az adósságcsapdából való kilábalásra.
20.	A mezőgazdálkodás és feltételei	a mezőgazdaság ágazatai, FAO, földhasznosítás, agrárország, talajerózió, teraszos művelés, külterjes (extenzív) és belterjes (intenzív) művelési mód, szakosodás, agrárgazdaság, élelmiszer-gazdaság	A mezőgazdaság – a természeti és a társadalmi környezet összefüggései, példákkal való bizonyítása. Az öntözés – és a globális vízhiány kialakulása. A termelés hatékonysága – a tudományos eredmények alkalmazása.
	A hagyományos mezőgazdaság	hagyományos mezőgazdaság, önellátás, égető – talajváltó gazdálkodás, ugar, öntözéses gazdálkodás, árasztás, oázisgazdálkodás, nomád pásztorkodás, Száhel-övezet	Természeti adottságok, társadalmi fejlettség, termelési mód – terméshozam, gazdaságosság. Hagyományos mezőgazdasági módok – környezeti hatásai.
	A modern mezőgazdaság	vegyes mezőgazdaság, belterjes gazdálkodás, szövetkezet, farmgazdaság, szakosodás, övezetes növénytermesztés, ültetvényes gazdálkodás, árutermelés, monokultúra, városellátó övezet, részesbérlet, szikesedés	Társadalmi erőforrások – modern mezőgazdaság, döntően intenzív gazdálkodás. Növénytermesztés – állattenyésztés összefonódása – vegyes mezőgazdaság, szövetkezés. Szakosodás – gazdaságosság. Monokultúra – pozitív és negatív hatásai. Termelési típus – tájpéldák – jellegzetes termények. Intenzív gazdálkodás – környezeti következmények.
21.	Az energiaéhes világ	energiagazdaság, elsődleges és másodlagos energiahordozó fosszilis és alternatív energiahordozó, megújuló energiaforrás	Az energiafogyasztás és -termelés növekedése – okai. Az energiahordozók felhasználásának szerkezeti átalakulása. Termelés-fogyasztás térbeli ellentmondásai. Energiahordozók kitermelése, erőművek – környezeti hatások.
22.	Az ipar átalakulása	iparosodás, kitermelő, alapanyag-, feldolgozó-, nehéz-, könnyű-, élelmiszeripar, húzóágazat, biotechnológia, csúcstechnika, ipartelepítő tényezők, „agyelszívás”, iparvidék, ipari park, technológiai park	Az ipar fejlődése. Hagyományos telepítő tényezők – iparágak. Új típusú telepítő tényezők – iparágak. Az ipar területi szerveződése. Az iparvidékek átalakulása.
	A hagyományos és a korszerű ipar	ipari szerkezetváltás, mikroelektronika, elektrotechnika, miniaturizálás, technopolisz, Szilícium-völgy	A szerkezetváltás folyamata – okai. Új iparágak – kutatás, fejlesztés – tőkeigény.
23.	A gazdaság új zászlóshajói: a szolgáltatások	szolgáltatás, terciér és kvaterner szektor, gazdasági és társadalmi szolgáltatás, szakosodás	Szolgáltatás – terciér szektor kapcsolata. Szolgáltatás – munkaerő igénye. Infrastruktúra, terciér szektor – anyagi termelés összefüggései. Fogyasztói szükségletek – bővülő szolgáltatások.
24. i	Összegző áttekintés		
25. e	Ellenőrzés		

III. EURÓPÁN KÍVÜLI KONTINENSEK

<i>Óra</i>	<i>Tananyag</i>	<i>Fogalmak</i>	<i>Folyamatok, összefüggések</i>
26.	Iránytű a világgazdaságban való tájékozódáshoz	centrum, fejlett ország, félperiféria, periféria, növekedési pólus, világgazdasági Triád, újonnan iparosodott ország, fejlődő ország, duális gazdasági szerkezet, egyedi szerepkörű ország	A centrumok és a perifériák kapcsolatrendszere. Világgazdasági pólusok – a tőke, az áruk, a technológia áramlása. Fejlődő ország – gyarmati múlt – duális gazdaság. A pénz- és a szellemi tőke hiánya, kiépítetlen infrastruktúra – kitermelő ipar, élelmiszer és késztermékek importja. Túlnépesedés, élelmiszerhiány – éhezés, eladósodás.
27.	Az amerikai gazdasági erőter	posztindusztriális gazdaság, „agyelszívás”, információs gazdaság, fogyasztói társadalom, megalopolisz, csúcstechnológiai ágazatok, technológiai park, övezetes elrendeződésű mezőgazdaság, Amerikai Egyesült Államok, Washington, New York, Chicago, Dallas, Houston, Atlanta, New Orleans, Los Angeles, San Francisco, Seattle, Kanada, Montreal, Ottawa	Az USA gazdasági fejlődése – tényezői. A gazdasági körzetek szerkezetváltása. Kutatás – tudományos és technikai eredmények. Szakosodott, belterjes mezőgazdaság – magas hozam, export.
28.	Az USA árnyékában: Latin-Amerika	eladósodás, urbanizáció, nyomornegyed, NAFTA, vendégmunkás, idegenforgalom, extenzív művelés, latifundium, ültetvényes gazdálkodás, embargó Mexikó, Mexikóváros, Brazília, Brazíliaváros, Sao Paolo, Rio de Janeiro, Kuba, Havanna, Venezuela, Caracas, Chile, Bolívia, Argentína, Buenos Aires	Perifériaterület – mezőgazdasági termékek, ásványi nyersanyagok exportja – elsősorban az USA-ba. Külföldi tőkéktől való függés – exportárak ingadozása – eladósodás. Erőteljes urbanizáció – nagyvárosi gondok. Mexikó – és az USA erőteljes gazdasági kötődése. Munkanélküliség – kivándorlás, vendégmunka-vállalás. Helyi nyersanyagok – külföldi tőke beáramlása – új, feldolgozó iparágak.
29.	Kelet-Ázsia erőterének központja: Japán	centrum, működőtőke-export, biotechnológia, robottechnika, kvóta, vám Tokió, Oszaka, Kobe, Kiotó	A társadalmi-gazdasági fejlődés sajátos vonásai – ezek összetevői; a fejlődés szakaszai. Technopolisz-program – a regionális különbségek csökkentése, a szerkezetváltás elősegítése. Területváltás a működő tőke kihelyezésében. Külkereskedelmi forgalom – vámok és kvóták szerepe.
30.	Kelet- és Délkelet-Ázsia újonnan iparosodott gazdaságai	exportösztönző iparpolitika, „kistigrisek”: Koreai Köztársaság, Szöul, Tajvan, Szingapur, Hongkong, különleges gazdasági övezet, városállam, pénzügyi és üzleti szolgáltatás, újonnan iparosodó (második hullám) országok: Thaiföld, Indonézia, Jakarta, Malajzia, Fülöp-szigetek, Manila	Japán szerepe – a térség gazdasági fejlődése. Nyersanyaghiány – működőtőke-befektetés – iparosodás, kivitel. Magasszintű oktatás – K+F – nemzetközi hírnév nagyvállalatok – exportképes minőségi termékek. Feldolgozóipar, szolgáltatások – világpiaci jelenlét.
31.	A világgazdaság „sarkánya”: Kína	különleges gazdasági övezet, „nyitott város,”, „szabad kereskedelmi övezet Peking, Sanghaj, Hongkong	Gazdasági reformok elindítása – piacgazdaság érvényesülése – érdekelttség – a hatékonyság növekedése. Képzett, szorgalmas, olcsó munkaerő – alacsony adók – hiányos környezetvédelmi szabályozás – TNC-k leányvállalatainak letelepedése. Az összeszereléstől a saját fejlesztésig. Népességszám – gazdasági fejlődés – növekvő fogyasztói kör. Növekvő elektromos energiaigény – energiahiány. Szénre épülő hőerőművek – környezetszennyezés. Egyenlőtlen gazdasági fejlődés – a területi

<i>Óra</i>	<i>Tananyag</i>	<i>Fogalmak</i>	<i>Folyamatok, összefüggések</i>
			különbségek fokozódása – ezek okai.
32.	India, a feltörekvő gazdasági nagyhatalom	hinduizmus, kasztrendszer, demográfiai robbanás, születésszabályozás, analfabétizmus, minőségi éhezés, duális gazdaság, „zöld forradalom”, posztindusztriális agrárország, szoftver, urbanizáció Mumbai, Kalkutta, Újdelhi	Nyelvi, vallási tagolódás – erős társadalmi hagyományok. Népesedési folyamat – élelmezési gondok. Éghajlat – jellemző termények. A hagyományos és a modern mezőgazdaság ellentmondásai – jellemzőik. A globalizáció hatása a társadalmi-gazdasági életre. A gazdasági szerkezet sajátos átalakulása. Az urbanizáció felgyorsulása.
33.	A kőolajra épülő gazdaságok	tőkefelhalmozás, vendégmunkás, OPEC, tranzitilleték, Közel-Kelet, Perzsa (Arab)-öböl, Kuvait, Szaúd-Arábia, Rijád, Egyesült Arab Emírségek, Irán, Teherán, Irak, Bagdad, Mekka, Nigéria, Abuja, Venezuela, Caracas	Fejlődés a kőolaj hasznából. Kőolajexport – tőkefelhalmozás – infrastruktúra fejlesztése – iparosodás – az életszínvonal emelkedése, tőke kivitel. Munkaerőhiány – vendégmunkások. Nagyobb népességszámú országok – fejlettebb infrastruktúra – lassúbb fejlődés.
34.	Külön utakon a Közel-Keleten: Izrael és Törökország (utóbbi kiegészítő anyag)	kereszténység, bevándorlók, újhéber nyelv, zsidó vallás, iszlám, csöpögtető öntözés, belterjes mezőgazdaság, kibuc, moszav, turizmus Haifa, Jeruzsálem, Tel-Aviv – Jaffa, Ankara, Isztambul	Közös vallás és nyelv – önálló állam megteremtése. Kedvezőtlen természeti adottságok – öntözés, gyümölcsexport. K+F, – csúcstechnológiát képviselő iparágak – export.
35.	Afrika: a világ peremén?	periféria, monokultúra, duális szerkezetű mezőgazdaság, hagyományos gazdálkodás, ültetvény, fertőző betegségek, segély, turizmus, kereskedelmi hajóflotta, Dél-Afrikai Köztársaság, Pretoria, Johannesburg, Fokváros, Marokkó, Líbia, Algéria, Tunézia, Egyiptom, Kairó, Alexandria, Nigéria, Abuja, Guinea, Csád, Libéria	Gyarmati múlt – következményei. Jellemző népesedési folyamatok, egészségi állapot – társadalmi-gazdasági problémák. Kevés művelhető föld – a mezőgazdaság a vezető ágazat – hagyományos gazdálkodás – alacsony termésátlag – népességszám-növekedés – éhezés. Szerkezet – ásványkincsek – tőke és technológia – a szakképzettség hiánya – kevés külföldi tőkeberuházás – fejletlen ipar. A kiút lehetőségei: oktatás, az infrastruktúra fejlesztése – külső tőke bevonása – stabil politikai helyzet – a nyersanyagok helyi feldolgozása – szolgáltatások – új területek megművelése.
36.	Kis helyek – nagy jelentőséggel	adóparadicsom, offshore cég, pénzmosás, trópusi üdülősziget, luxusturizmus, monokultúra, „banánköztársaság”, OECD, Seychelle-szigetek, Bahama-szigetek, Ciprus, Panama, Gibraltár	Kedvező adózási feltételek – banki titoktartás – fejlett infrastruktúra – globalizálódó pénzpiac – különleges szolgáltatói megbízások – adóparadicsomok. Trópusi szigeteken nyújtott sajátos látnivalók, szolgáltatások – luxusturizmus. Átkelőhelyek – fejlett szolgáltatások – bevételek. Monokultúrás mezőgazdasági termék exportja – bevételek.
37. i	Összegző áttekintés		
38 e	Ellenőrző óra		

III. EURÓPA HELYE A VILÁGGAZDASÁGBAN

<i>Óra</i>	<i>Tananyag</i>	<i>Fogalmak</i>	<i>Folyamatok, összefüggések</i>
39.	Úton az egységes Európa felé	integráció, közös piac, vám-, gazdasági, pénzügyi, politikai unió, euró, Európai Unió, Európai Bizottság, Európai Tanács, Miniszteri Tanács, Európai Parlament, Európai Központi Bank, Brüsszel, Strasbourg, Frankfurt am Main	Az integráció folyamata, lépései – szintjeinek jellemzői. Az integráció elnevezésének változásai – lényegi eltérései. Az Európai Unió bővülése.
40.	Az európai együttműködés alapjai	egységes piac, közös agrárpolitika, védővám, lefölözés, garantált felvásárlási ár, exporttámogatás, intervenció, régió, regionális politika, euró, pénzügyi politika, környezetpolitika	Az egységes piac működése – verseny – választék bővülése, árcsökkenés. Az agrárpolitika érvényesülése – eszközei. A regionális különbségek okai – következményei – csökkentésük lehetőségei.
41.	A csatornán túl: Nagy-Britannia	alkotmányos monarchia, különállás politikája, hagyományos iparvidék, rozsdaoévezet, szerkezetváltás	különállás politikája – gazdasági és politikai elkülönülés London – globális város Mezőgazdaság jellemzői Ipari szerkezetváltás
42.	Az európai gazdaság magterületén: Franciaország	élelmiszerexportőr, atomerőmű, árapályerőmű, szerkezetváltás, TGV, turizmus, idegenforgalom, városállam, globális város	mezőgazdaság jelentősége – élelmiszer-expotőr ipari szerkezetváltás szolgáltatások kiemelkedő szerepe – közlekedés, turizmus
43.	Az integrálódás példája a Belenux-államok	integrációs törekvések, specializált gazdaság, belterjes mezőgazdaság, tranzitforgalom, Randstad, ipari park	Integrációs törekvések – gazdasági összefonódás Fejlett mezőgazdaság – belterjes Hollandia, Belgium, Luxemburg sajátos gazdasági vonásai
44.	Az európai integráció vezető gazdasági hatalma: Németország	újraegyesítés, vendégmunkás, hagyományos iparvidék, gazdasági szerkezetváltás, tranzitút, tartomány	Újraegyesítés – fejlettségbeli különbségek Ruhr-vidék – hagyományos iparvidék átalakulása Tájak és mezőgazdaságuk
45.	Alpesi országok Európa közepén	semleges ország, nemzetközi szervezet, bankrendszer, havasi pásztorkodás, szakosodás, K+F	Semlegesség – bankrendszer, nemzetközi szervezet Hegyvidéki terület - havasi pásztorkodás Szakosodott ipar
46.	Fejlett országok a magterületen kívül	tajga, fjord, belterjes mezőgazdaság, duális szerkezetű ipar	Észak-Európai országainak gazdasági sajátosságai Írország gazdasága
47.	Európa napos oldala: Dél-Európa	mediterrán éghajlat, déli gyümölcsök, kétarcú gazdaság, bérfuvarozás, technológiai park, idegenforgalom	Közös vonások – hasonló gazdasági tevékenység Sajátosságok – Olaszország, Spanyolország, Portugália, Görögország
48.	Kelet-Közép-Európa	periféria, szocialista ország, rendszerváltozás, piacgazdaság, privatizáció, munkanélküliség, recesszió, külföldi működő tőke, rozsdaoévezet, uniós tagság,	Rendszerváltozás gazdasági-társadalmi hatásai A visegrádi országok gazdasági jellemzői A balti államok gazdasági jellemzői
49.	Délkelet-Európa: Kultúrák metszetében	etnikai és vallási sokszínűség, szocialista ország, délszláv konfliktus, uniós tagság, idegenforgalom, logisztika	A délszláv államok: Szlovénia, Horvátország, Szerbia, Bosznia-Hercegovina, Montenegró, Macedónia, Kosovo Albánia, Románia és Bulgária
50.	Európa keleti végein	szocialista ország, rendszerváltozás, Független Államok Közössége, hagyományos iparvidék, gazdasági szerkezetváltás, ásványkincsvagyon, képzett munkaerő	Oroszország – gazdasági szerkezetváltás – feltörekvő nagygazdaság Ukrajna – lassú gazdasági átalakulás
51. i	Összegző áttekintés		
52. e	Ellenőrző óra		

IV. MAGYARORSZÁG

<i>Óra</i>	<i>Tananyag</i>	<i>Fogalmak</i>	<i>Folyamatok, összefüggések</i>
53.	Hazánk természeti erőforrásai	természeti erőforrás, nedves kontinentális éghajlat, felszíni és felszín alatti vizek, talaj, fogyó és megújuló energiahordozó, érc, nemfémes ásvány	Elhelyezkedés Természeti erőforrások – gazdasági tevékenység
54.	Hazánk népessége és települései	természetes szaporulat és fogyás ki- és bevándorlás, menekült, korfa, nemzeti- és etnikai kisebbség, településhálózat, tanya, falu, város, agglomeráció, megye, megyeszékhely, megyei jogú város, főváros, régió, község	A népességszám változásának folyamata – összetevői. Településeink kialakulása, szerepköreik változása.
55.	A rendszerváltás társadalmi-gazdasági hatásai Hazánk az új évezred elején	piacgazdaság, logisztikai központ, külföldi működő tőke, privatizáció, feldolgozóipar, szolgáltatás, K+F, tőkeexport, belső piac, infrastruktúra, regionális különbség	Nyitott gazdaság – a külföldi működő tőke szerepe gazdaságunk modernizálásában. Az ide irányuló külföldi tőkebefektetés szakaszai – okai. A tőke távozásának nemzetközi és hazai okai, következményei. A hazai régiók eltérő fejlettsége – természeti és társadalmi okai.
56.	Gazdaságunk legsikeresebb ága: a szolgáltatás	infrastruktúra, gazdasági szolgáltatás, tranzitforgalom, sugaras szerkezetű úthálózat, vasúti-, közúti-, vízi-, légi közlekedés, kombinált szállítás, csővezetékes szállítás, logisztikai központ, távközlés, pénzügyi szolgáltatás, BUX index, schengeni övezet	A szolgáltatások folyamatos bővülése. Közlekedés – energiaigény – környezeti terhelés. Átmenő forgalom előnyei – hátrányai. Sugaras úthálózat – zsúfoltság, környezetterhelés. EU-tagság – a közlekedés korszerűsítése.
57.	A gazdasági szolgáltatások példái: a turizmus és a kereskedelem	egészség-, kulturális, kongresszusi, falusi, hobbi-, zöld-, bevásárlóturizmus, világörökség, kereskedelmi szálláshely, nyitott gazdaság, külkereskedelmi mérleg,	Hazai adottságaink, értékeink – a turizmus típusai. Turizmus – a GDP növekedése – hatása az egyéb ágazatokra – munkahelyteremtés. Erőforrásaink – gazdasági fejlettség – külkereskedelmi áruszerkezet alakulása. Külkereskedelmünk országokénti megoszlásának változása – okai.
58.	A gazdaság kulcsa: az energiagazdaság	az erőművek fajtái, telepítő tényezők, alternatív energiaforrás, biomassza, bioüzemanyag, környezetkímélő energiagazdálkodás	Hazánk energiaszerkezetének változása. Kevés hazai villamosenergia – import – távvezetékrendszer. Energiatermelés, fogyasztás – környezetterhelés. Megújuló energiaforrások felhasználása – támogató környezetpolitika – környezetkímélő energiagazdaság.
59.	Húzóágazataink: a gépipar és a vegyipar	alapanyag, félkész és késztermék, húzóágazat, zöldmezős és barnamezős beruházás	Gépipar fejlettsége – egyéb ágazatok, a nemzetgazdaság színvonala. Ipari termelésből való részesedés, a foglalkoztatottak száma – húzóágazat. Privatizáció – külföldi tőkebefektetés – új beruházások – korszerű termelés – munkahelyteremtés. A szerkezet- és termékváltás folyamata. Az ipari telephelyek átrendeződése. Minőségi termékek – export. Kutatás, fejlesztés – versenyképes termékek.
60.	Átalakuló agrárgazdaságunk	művelési ág, gabonafélék, ipari növények, zöldség- és gyümölcsstermesztés, biogazdálkodás, borvidék, agráröllő, élelmiszer-gazdaság, talajerózió	A mezőgazdaság szerepe – vidéken élők foglalkoztatása – GDP-hez való hozzájárulása – exportból való részesedése. Rendszerváltás – a tulajdonviszonyok átrendeződése – birtokszerkezet – termelékenység. Kedvező természeti adottságok – művelési ágak – jellemző termények, termékek. Magas termelési költségek – csökkenő

<i>Óra</i>	<i>Tananyag</i>	<i>Fogalmak</i>	<i>Folyamatok, összefüggések</i>
			agrárbevétel (= agrárrolló) – veszteség – állami támogatás. Helytelen talajművelés, túlzott vegyszerhasználat – talajpusztulás.
61- 62. k	Magyarország régiói I-II.	agglomeráció, ingázás, övezetes városszerkezet, hévíz, régióközpont, nemzeti park, borvidék, zöldmezős beruházás, hátrányos kistérség, világörökség, elvándorlás, válságövezet, közlekedési csomópont, hungarikum,	A Közép-Magyarország régió A nyugati határszél régiója A Közép- és Dél-Dunántúl régió Észak-Magyarország régió Régiók az Alföldön
63. i	Összegzés:		
64. e	Ellenőrző óra		

V. GLOBÁLIS PROBLÉMÁK

<i>Óra</i>	<i>Tananyag</i>	<i>Fogalmak</i>	<i>Folyamatok, összefüggések</i>
65.	A túlnépesedés és a népességfogyás	helyi, regionális és globális probléma, környezeti válság, túlnépesedés, eltartóképesség, népességfogyás, születésszabályozás, népességvándorlás	A problémák globalizálódása, egymásba kapcsolódó láncolata. A túlnépesedés és az eltartóképesség területi jellemzői, összefüggései. A fejlődő és a fejlett országok eltérő népesedési jellemzői – összefüggései. A túlnépesedés és a túlfogyasztás környezeti következményei. A nemzetközi vándorlás folyamata, példái, ok-okozati összefüggései.
66.	Éhezés és túlfogyasztás a Földön	élelmiszer – túltermelés, túlfogyasztás, mennyiségi és minőségi éhezés, fenntartható földművelés, élelmiszerválság	Túltermelés – gazdaság – túlfogyasztás. Szegény ország – túlnépesedés – élelmiszerhiány – éhezés. Az élelmiszer-termelés mérsékelt növekedési üteme. Szántóföldek területének csökkenése – vízhiány – az élelmiszerellátás biztonságának csökkenése. A termelési hozamok növelése – ennek lehetséges módjai.
67.	Fogyatkozó természeti erőforrások	takarékosság, hulladékgyűjtés, energiatakarékosság, erdőtüpusok, erdőirtás, túlleltetés, túlhalászás	
68.	A geoszférák környezeti állapota és védelme	globális felmelegedés, ökoszisztéma, talajerózió, ózonpajzs, freon, elsavanyodás	A környezetszennyezés globalizálódása. A légszennyezés folyamatos és környezeti következményei. Az ózonpajzs elvékonyodása. A vízkészlet szennyeződése és fogyása – okai.
69.	A fenntartható világ	fenntartható fejlődés, gazdasági növekedés, környezetgazdálkodás	
	Nemzetközi összefogás a jövőért	FAO, UNESCO, WHO, WWF, UNEP, Ember és Bioszféra (MAB) program, kiotói konferencia, biológiai sokféleség (biodiverzitás), Greenpeace, természetvédelmi terület, bioszférezervátum	A környezeti válság globalizálódása. A regionális együttműködések lehetőségei a környezetvédelemben.
70. i	Ahogy élünk, ahol élünk	ökológiai lábnyom, ökológiai hiány	

<i>Óra</i>	<i>Tananyag</i>	<i>Fogalmak</i>	<i>Folyamatok, összefüggések</i>
71- 72.	Az évi munka értékelése		

TOPOGRÁFIAI KÖVETELMÉNY

Európa

Európa országai és fővárosai. A magyarsághoz kötődő határon túli területek központjai.

Antwerpen, Barcelona, Bilbao, Birmingham, Csernobil, Donyeck, Dubrovnik, Europort, Fiume (Rijeka), Genova, Gibraltár, Glasgow, Göteborg, Lyon, Manchester, Marseille, Milánó, Murmanszk, Nápoly, Odessza, Rotterdam, Sevilla, Split, Strasbourg, Szentpétervár, Theszaloníki, Torino, Várna, Velence, Volgád.

Bonn, Brassó, Bréma, Brno, Constanța, Dortmund, Drezda, Duisburg, Frankfurt, Galați, Gdańsk, Genf, Graz, Halle, Hamburg, Hannover, Karlovy Vary, Katowice, Köln, Krakkó, Linz, Lipse, Lódz, München, Ostrava, Ploiești, Plzeň, Rostock, Salzburg, Stuttgart, Szczecin, Trieszt, Zürich.

Európán kívüli kontinensek

Fülöp-szigetek, Indonézia, Irak, Irán, Malajzia, Tajvan; Algéria, Csád, Dél-afrikai Köztársaság, Egyiptom, Guinea, Kenya, Libéria, Líbia, Marokkó, Nigéria, Tunézia; Amerikai Egyesült Államok, Argentína, Bolívia, Chile, Brazília, Kanada, Kuba, Mexikó, Nicaragua, Panama, Venezuela.

Abuja, Alexandria, Fokváros, Johannesburg, Kairó, Tel-Aviv, Pretoria, Atlanta, Brazíliaváros, Buenos Aires, Caracas, Chicago, Dallas, Havanna, Houston, Los Angeles, Mexikóváros, Montréal, New Orleans, New York, Ottawa, Rio de Janeiro, San Francisco, São Paulo, Seattle, Washington. Adóparadicsomok és üdülő szigetek példái.

Magyarország

Magyarország megyéi, megyeszékhelyei és megyei jogú városai. Településpéldák az alábbi szempontokból: határátkelőhely, vallási és kulturális központ, a kitermelés és az energiagazdaság központjai, élelmiszer-, gép- és vegyipari központ, válságterület települése, idegenforgalmi központ, védett természeti és kulturális érték helyszíne, világörökség helyszín.